

BODA LÁSZLÓ

Dilemmák között egy életen át

Váratlan meghívást kaptam Balassagyarmatra

Örömmel mondtam igent a Balassagyarmati Gimnázium igazgató asszonyának váratlan meghívására. Jó társaságba keveredtem. Menet közben személyesen is megismerhettem az irodalomtudós Kabdebó Lórántot és feleségét, Dobos Mariannet, aki nem volt „fegyvertelen”, mert a magnójával érkezett. Így került sor a „vallatásra”. Hogyan is kerültem én kapcsolatba „Palócia” Ipoly-parti „fővárosával”?

Be kell vallanom, hogy mindössze egyetlenegy tanévben koptattam a balassagyarmati középiskola lépcsőit. A háború végén Ipolyságra már nem mehettem vissza szülőfalumból, Drégelypalánkról, amelynek várát Szondi György védelmezte, a maga és háromszáz katonájának élete árán. Egyebek mellett egy impozáns budapesti szobor, meg Arany János felejthetetlen verse őrzi a hős emlékét. „Felhőbe hanyatlott a drégeli rom...” A kis gimnazistának Ipolyság volt a Balassagyarmatnál közelebbi város, amikor gimnazistaként búcsút mondtam az elemi iskolának. A színmagyar Ipolyságot akkor már Szlovákiához csatolták. A gimnázium ötödik osztályát Balassagyarmaton végeztem el. Gyorstalpaló. Utána Esztergomba kerültem, s még gimnazista kispapként ott érettségiztem a bencéseknel, majd érettségi után felkerültem Budapestre, az akkori Pázmány Egyetem teológiai hallgatójaként. Ma is eleven bennem a szülőfalum és tágasabban: a palóc föld nyugati tájainak emlékezete. Ez a vidék bekerült az írásaimba is.

Amikor 1996 őszétől kezdtek formát ölteni bennem az eredetkutatás filozófiájának körvonalai, megnyitva érdeklődésemet a történelmi rejtvények irányába, először – biblikus vonatkozásban – az esszénusok eredetére alkalmaztam a kutatás módszerét, Arisztotelész kategóriáinak alkalmazásával. Meglepett, hogy esetenként mennyi mindent lehet kiolvasni, például egy névből, ha nincs más történelmi adat. Így készült el *A makkabeusi kortól Heródesig, qumráni köztétékkal* c. könyvem. Amolyan történelmi rejtvényfejtés. Akkor jutott eszembe – mármint ebben a kutatási körben –, hogy nem csupán hívő keresztény, de magyar is vagyok. S ha a Heródes előtti kb. 150 év keretében bőven adódnak történelmi rejtvények, akkor ezek a magyar múltból sem hiányoznak. A székelyek eredete ilyen különleges rejtvény múltunkban. Erre esett a választásom, az egész iránt fogékony filozófiai tekintettel. Igényes történészeink megállapításait latolgatva kiderült, hogy nem Attiláig kell visszamenni, hanem Baján avarhunjaihoz, akik több mint kétszáz évig éltek a Kárpát-medencében, a honfoglalás előtt. Ráébredtem, hogy a kérdés történelemtudatunk nagykorúságát teszi próbára. Attila, vagy Baján? Középkori történészeink – Anonymus, Kézai – nem ismerték közvetlen elődeinket, az avarokat, ami eléggé különös.

Bizonyítható, hogy a székelyek eredete – legalább egy részüket illetően – kapcsolatban lehet az avarokkal. Hunok voltak azok is, csak éppen „avarhunok”, akik nevét a Várkony helynév őrzi (Varkun = avarhun). A székelyek eredete tehát az avarok eredetéhez és embertani összetételéhez vezetett. Egyik rejtvény vonzotta a másikat. Az avarok vezető rétege pedig mongol volt, mint a hunoké általában. Mivel azonban már Bartucz Lajos és László Gyula is megkülönböztette az avar-kori mongoloidokat az Árpád-koriaktól, és mivel az utóbbiak nyomait az északnyugat-magyarországi palócság is őrzi, elkezdtem kutatni emlékeimben szülőfalum, Drégelypalánk, továbbá az Ipoly mentén, a mi térségünkben föllelhető mongoloid nyomokat. Így kerül a képbe Balassagyarmat, hiszen annak közelében van Órhalom, Bartucz szerint csaknem 25%-os, mongoloid nyomokat őrző lakosságával, meg a szomszéd faluval, Hugyaggal, amely a mongol Hudagra utal vissza, és csillagot jelent. Kóvár helyneve pedig a kavár-kabar név hagyatéka a térségben.

A velem együtt meghívott útitársaim – mint említettem – az irodalomtudós Kabdebó Lóránt és felesége – immár „riporter-vallatóm” –, Marianne asszony. Kicsi a világ. Lóránt Szabó Lőrinc elismert irodalmi kutatója. A neves költő a keletibb palóc vidék szülötte. Balassagyarmat azonban összeköt bennünket. Szabó Lőrincet még az is behozza a képbe, hogy mongolos beütésű magyar. Bernáth Aurél talán legremekebb arcképét mintázta róla.

Szóval: így jönnek össze a jelzett személyek meg a dolgok a balassagyarmati meghívás kapcsán. S ha már a székelyek eredetét szóba hoztam, megírva az *Avarok és székelyek* című könyvem, a filozófiai eredetkutatás módszerével, hadd említsem meg, hogy Apor püspök úr neve is az avar székely-magyar változata. Emlék a nagyon távoli múltból. A Dunántúlon is van Aparhant. Apar, Apor, a délszlávoknál: Obor utal az avarokra. Ezt viseli nevében fiatal mongol-kutatónk, az ózdi, tehát szintén palócvidék szülötte: dr. Obrusánszky Borbála. Az „Apor” egy név csupán, mégis milyen kincset rejteget a kutatónak. A névelemzéssel jöttem rá, hogy Ajtony is avar-ivadék. A mongolok szent hegye a Pik Hujtun. S még ma is őrzi a két név kapcsolatát a Hajtun családnév! Az avarság embertani nyomai pedig főként avar-szláv és avar-székely ötvözetben kerültek be a magyar nemzettestbe. A székely magyarok népe azonban több patakból eredő folyóhoz hasonlítható. Határőr-nép, amely azonban az egyik ágon az avar-kori mongoloidok nyomait őrzi, míg a szlávok által palócoknak elnevezett eurázsiai eredetű népelemek „avar” betétje az Árpád-kori mongoloidokra utal. Az oroszoknál a belső-ázsiai eredetű kunok maradékának neve a „polovec”, amely a palóc megfelelője.

Hogyan adhatja a fejét ilyen kutatásokra egy morálteológusként nyugdíjazott pap-professzor? Úgy, hogy tizennyolc évig tanítottam a filozófiát Esztergomban, s a jelenben már az „alkalmazott filozófia” vezet el a töretlen utakra. Például az eredetkutatás filozófiája. A sakkjáték kifejlesztette bennem a nehéz állások rejtvényének megfejtésére irányuló érdeklődést. Mellesleg megemlítem, hogy barátom, Portisch Lajos nagymester révén még Kaszparovval is játszhattam Zürichben, nyolc nagymester szimultánjának keretében. A sakkot „elfelejtettem”. Íróasztalnak a vérkeringés szempontjából nem éppen egészséges ellensúlyozója a játékasztal. Ülni kell és gondolkodni, itt is, ott is. Maradtak számomra a történelmi rejtvények, amelyeknél aligha van izgalmasabb és igényesebb rejtvényfejtés. Ilyen háttérrel jutottam el a székelyek eredetének nehéz problémáig, filozófiai jellegű kutatásomban. A palócok

eredete viszont a kabar-kérdéshez vezetett el. Erre csupán egy fejezetnyi keret maradt publikálendő könyvemben. Történéseink joggal vallják, hogy a kabarok embertani összetételében a fővezérrel, Kurszánnal horezmiek jöttek, belső-ázsiai eredettel. Ezek alán csapatokkal erősödtek föl. Csupa olyan harcos népelemmel, amely szabadulni kívánt a kazárok fennhatósága alól, a birodalom nyugati részén. Ez adta meg ugyanis az alkalmat a „dezertálásra”. A kabarok-kavarok harmadik jelentősebb összetevője azonban a keleten rekedt avarok lehettek. S ehhez kell a filozófia összefogó tekintete. Magam ezzel toldottam meg ismereteinket. Ezt a felismerést kívánom hozzátenni történéseink eddigi megállapításaihoz. Olyan kép alakul ki ugyanis a kabar-kutatók tekintete előtt, amelybe be kell tudni illeszteni egy jelentős számú mongoloid elemet. Hiszen a kalandozó magyarság előcsapatai jó részben mongoloidok voltak. Elég említeni a „Huj, huj” csatakiáltást, amely kifejezetten mongol (vö. a Pik Hujtun, Töhuj, Hujag mongóliai nevekkal). Ennek a rétegnek gyér nyomait őrzi a palócság, még a rokonságomban is (én nevemmel is, arcalkatommal is ugor vagyok). Drégelypalánk lakossága kevert. Még olasz nevű család is akad, a török utáni felszabadító hadjárat katonáinak emlékét őrizve. Elemista korom egyik játszótársát mi „japánnak” hívtuk. Valójában kifejezetten mongoloid arcú és alkatú volt. Egy-két távoli utód talán Szondi György várvédő katonái között is akadt.

Bármilyen különös, a rossz eredetének kutatása ihlette A *Sátán* című, legújabb könyvem megírását is, amelyben a filozófus és a teológus fogott össze bennem az irodalom beavatottjával (ld. *Belső színjáték* stb.). Én már – szerteágazó érdeklődéssel – ilyen vagyok. Amit elkezdtem, azt igyekszem befejezni is. A történelmi eredetkutatás trilógiájának záró kötete most várja a publikáció lehetőségét, *Magyar eredetkutatás és nyelviünk pere* címmel. Persze nem vagyok könnyű helyzetben.

Hajaj! Most veszem észre, hogy én már nem „kalandozó”, hanem „elkalandozó” magyar lettem. Vissza tehát a témához.

A Balassagyarmati Gimnázium meghívási alkalmát Mindszenty bíboros felsőpéteinyi fogságának emlékünnepe szolgáltatta. Mit vihetnék a tarsolyomban az „Alma materbe”, a mai gimnazistáknak? Végül az erkölcsi dilemmánál kötöttünk ki. Kedvelt témám, amit már németre fordítva publikálhattam teológiai karunk évkönyvében, amely arra szolgál, hogy Nyugat felé is hírt adjunk rólunk, magyar teológusokról. Mert bíboros primásunkat már jól ismerik, és értékelik. Meg vagyok győződve róla, hogy hasznos dolog a fiataljainknak is megismerni az emberi döntésnek ezt a feszült és kényszerű választási helyzetét. Hasznos azért, mert a saját sorsunkban, ha nem találkozunk is halálos dilemmákkal, apró-cseprő, kisebb-nagyobb választutakkal azért szembesít bennünket életünk különféle szituációja. Például ilyenekkel: „Megmondjam neki, hogy ezt rosszul tette?” Ha megmondom, megsértődik. Ez nem jó. Ha nem mondom meg, tovább csinálja. Ez sem jó. Most mit tegyek? Én bizony elhatároztam, hogy az adott helyzetben udvariasan, de határozottan visszajelek, ha jogaimat sértik. Megmondom. Hogy miért? Mert ha nem mondom meg, az illető tovább csinálja. Ez az ország rászorul arra, hogy kulturáltabb magatartásra neveljék.

A dilemma a mindkét végén nehéz döntési helyzet. Ezért már akár középiskolai szinten is tudatosításra szorul. Dilemmákkal találkozhatunk, nemcsak az életünkben. A történelem bizonyos kérdéseiben is meg kell tudnunk ítélni azt a feszült döntési helyzetet, amiről a dilemma szól. Legalábbis kellene. S az élet mellett a világirodalmat

is megemlíthetem, amely különleges dilemma-helyzeteket konzervál. Egy skót ballada hatása felejthetetlen számomra: *Sir Patrick Spens*. Szerb Antal *Száz vers* című antológiájában olvastam először, majd másodszor, harmadszor. S még a könnyeimet sem tudom visszafogni, amikor tizedszer, huszadszor olvasom. Olyan mélyen és olyan fájdalmasan emberi dolog – akkor is, most is –, hogy jaj a kiválóbbaknak, ha kiváltják felettesük irigységét, ha előhívják benne a kisebbségi érzését. Saul és Dávid a tanú rá a *Bibliában*. A ballada szerint a skót király nem bírja elviselni egyik hűséges emberének kiválóságát, levelet küld általa a norvég királynak. A levél azonban csupán gonosz tervének eszköze. Persze „szép új hajóját” is ki kell próbálni, indokolja a parancsot. De mért éppen most? A jeges télben száll tehát hajóra embereivel a „jó Sir Patrick Spens”, aki Szent Patrik nevét kapta, amikor megkeresztelték Skóciában, s aki hűséges embere a királynak. Tudja, hogy az a tengeri út tél idején a biztos halált jelenti. Engedelmes királyhűség, vagy halál? Ez a dilemma lényege. S ő az utóbbit választja. A ballada pedig így fejeződik be:

*„Feljül, feljül Aberdoornon,
A mélység ötven öl;
Ott fekszik a jó Patrick Spens,
Az urak is körül”. / Arany János ford. /*

Arany János balladáit a skót balladák is megihlették. Én pedig – mekkora szerencse! – a kedvenc Arany-balladákat kaptam érettségi tételül, magyar irodalomból.

Még tovább mehetek: filmekben, televízió-műsorokban láthatjuk azokat a feszült döntési helyzeteket, amelyek nélkül tulajdonképpen igazi drámáról nem is igen beszélhetünk. Vegyük csak a cserbenhagyásos gázolás esetét, amikor az autós a saját bőrét akarja menteni, mint annyian a hasonló élethelyzetekben.

Érdekes, hogy a pártállam időszakában mintha jobb lett volna a televízió helyzete a népnevelés szempontjából. Hankiss Elemér ugyanis éppen az erkölcsi dilemmáról indított meg egy érdekes és igényes sorozatot. Kettőben volt szerencsém részt venni. A leghatásosabb esete valós történeten alapul. A franciaországi német megszállás idejéből vett elő Hankiss egy többszörösen halálos dilemmát. A társadalom különböző rétegeiből választotta ki az állásfoglalásra meghívottakat, az életkorok és nemek variációjával. „Őn hogyan döntene az ő helyében?” Ez volt a kérdés. A sorozat mondhatni erkölcsi változata volt a népszerű „jogi eseteknek”. Hankiss jelképesen stilizálta a témát, mintegy összesűrítve a hasonló esetekből a közös tartalmat. A sztori sokak számára ismert. Egy francia kisvárosban – a számok kikerekítettek – tíz német katonát megölnek a partizánok. A német parancsnok összehívja a polgármesterrel együtt a város vezetőségét, és felszólítja őket: adják ki, aláírásukkal hitelesítve, névvel, pontos címmel száz polgár nevét a városból, akiket a megszállók megtorlásként majd kivégeznek. Ha nem teszik meg, a száz helyett ezret fognak kivégezni a város lakóiból. Ez kifejezetten a nagyon súlyos dilemma példája, hiszen bármelyiket választják a város vezetői, a következmények sokszorosan halálosak.

Elmondtam, és előadásom végén fölvettem a dilemmák elemzésével kapcsolatos kérdést: „Te hogyan döntenél a polgármester helyében?” Fejlett erkölcsi ítélőképesség próbája a felelet. Nem is akadt vállalkozó, egy kivételével. A bátor gimnazistalány ugyanazt a „megoldást” választotta, mint amit az emberek többsége választana.

Vannak tapasztalataim. Ezer végtére is több, mint száz. Tehát a dilemmát – első blikkre – a száz polgár kiadásával lehetne megoldani. Igaz, ami igaz, ez a megoldás túl igényes még a diákoknak. Talán csak etikailag kellően képzett személytől várható. Ugyan ki veszi észre, hogy a csapdában a város vezetőinek erkölcsi lejáratása is bele van „hangszerelve”?

Már Hankiss Elemér tv-műsora alkalmából szerezhettem egy fontos tapasztalatot. Akik a résztvevők közül ismerték a *Bibliát*, ösztönösen ráéreztek az egyetlen kielégítő megoldásra, ha az egyáltalán járható. Ilyen és hasonló esetekben ugyanis elsősorban az önkéntes áldozat az, ami jogilag és erkölcsileg egyértelműen igazolható. Nem végezhetünk ki tíz embert, akaratuk ellenére, hogy őket feláldozva százat megmentsünk! Ez nem a „több, vagy kevesebb” matematikai problémája.

Mi a dilemma lényege? Lehet-e azt magyar nyelven is megnevezni? A választ szót szoktuk használni, de ritkán. Azért nem igazán hatásos, mert nem adja vissza a dolog jelentését. A demokrácia is idegen szó, mégsem tudunk helyette jobbat kitalálni. Ezt használjuk. Ugyanakkor számos tudományos szakszó esetében érdemel elismerést szakembereink törekvése, hogy a magyar megfelelőt is alkalmazzuk (vö. computer = számítógép).

A dilemma tehát nehéz, olykor nagyon nehéz döntési szituáció. Sajátos értelmében általában a súlyosabb erkölcsi választakat jelöljük a szóval, holott egyfelől vannak könnyű fajsúlyú dilemmák – pl. illemtani vonatkozásban –, és vannak persze esetek, amelyekben az érték és a nagyobb érték választását nehéz megoldani. A pedagógus jellemző dilemmája: igazságos legyen-e adott esetben, vagy irgalmas? Mindkettő erény. Olykor mégsem könnyű a döntés.

A legsajátosabb, legkeményebb formái a dilemmának azok, amikor az emberi döntésben tényleg élet-halál kérdéséről van szó. Cromwell híres dilemmáját lehet megemlíteni: „Ha beszélek, a fejembe kerül, ha hallgatok, a lelkembe”. A vértanúk tulajdonképpen ugyanezt a döntési szituációt élték át, amikor odaadták az életüket a hitükért. A hazaárulók ilyenkor inkább a bőrüket mentik. S ők vannak többségben.

Van a dilemmának olyan formája is – nem titok –, amelybe nem véletlenül kerül az ember. Ez voltaképpen tudatosan kiagyalt erkölcsi kelepce, csapda, amelynek célja az, hogy mindkét választás esetén valamilyen módon tönkretegye a kiszemeltet. Ki ne ismerné az adópénz dilemmáját, amellyel Jézust akarták kelepcebe csalni. „Szabad-e adót fizetni a császárnak?”. Egyértelmű válasz esetén vagy a néppel került volna szembe, vagy a római hatalommal. Ő azonban bölcsen kikerülte a csapdát. Ismerjük és gyakran idézzük is Jézus válaszát. Ez persze nem mindig sikerül. Nem oldódott meg például Pókainé dilemmája, amikor – még az erdélyi fejedelemség idején – levették a székelyek fölkelését s az özvegy két fia a fejedelem börtönében várta a halálos ítéletet. „Egyiknek kegyelem, a másik haljon meg”. Ez volt a fejedelem válasza az anya rimánkodó könyörgésére. S erre kreálta a vers írója, Gyulai Pál az emlékezetes, szuggesztív hatású szóleleményt: „kegyetlen kegyelem”. A dilemmát a két fiú ezzel a döntéssel „oldja meg”: „Haljunk meg mindketten”. Nem lett volna más megoldás? Én hogyan döntöttem volna a helyükben?

Ha megkérdezzük, hogy az emberi kultúra különböző területein milyen súlyos dilemmák vannak, akkor felsorolhatjuk a kultúra főbb ágait: tudomány, művészet, erkölcs, vallás. Aztán odavehetjük a sportot, a politikát, és így tovább. Mindegyiknek vannak nehéz döntési helyzetei. Csak kettőt említék. Ismert tudományos dilemma

volt, hogy szabad-e egy tudósnak az atombomba létrehozásában aktív módon részt venni, vagy napjainkban: embert klónozni. Megvannak a dilemmái a művészetnek is. Akad mai festő, akinek el kell döntenie, hogy kulturális értéket alkosson-e, vagy divatos giccset, amit megvesznek. Van, aki kompromisszumot kötne és így gondolkodik: először pénzt kell keresnem, és minél többet, hogy aztán lehetőségem nyíljon a művészi alkotásokra. Kiváló szobrászunk, Borsos Miklós ezt nagyon keményen elítélte. Hiszen olyan ez is, mint amikor egy fiatal lány úgy gondolkodik, hogy először áruba bocsátja a testét, elmegy utcalánynak, hogy utána megfelelő pénze legyen a házasságkötésre, és abban jó családjában legyen. A „múltját” persze eltítkolná. Illúziók illúziója.

Visszatérek a mesterséges dilemmához. Ki ne emlékeznék Salamon sokat idézett bírói ítéletére? Két asszony fölbred, mellettük a pólyás csecsemők. Az egyik gyermek azonban éjjel meghal. S mindkettő az élő vallja a magáénak. Ismerjük Salamon döntését. A testőre már tudta, hogy miről van szó. A király intésére bejön és fölemeli a kardját. Salamon csapdát állít. Azt mondja, hogy ha nem döntenek el, kié az élő gyermek, kettévágatja a kisdedet. Felét az egyik anya kapja, felét a másik. Az igazi anya erre feljajdulva azt mondja: inkább legyen a másiké, aki viszont belemerne, hogy akkor egyiküké se legyen. A bölcs Salamon erre meghozza döntését: „Tiéd a gyermek! Te vagy az igazi anya!” – mutat az előbbire.

A „Pénzt, vagy életet!” legszörnyűségesebb dilemmái korunkban az emberrablók rémtettei, különösen ha – mint annyiszor – kisgyermek az áldozat. A Lindbergbébi elrablása és meggyilkolása az égbekiáltó bűnök egyik szimbóluma lett. Még ma is nyomasztja a világ emlékezetét. És persze a lelkiismeretét. Divat volt a „sötét középkort” emlegetni. De milyen megalázó szégyenbélyeget kaphat a mi korunk, a kisgyermek ellen elkövetett iszonyatos bűnök garmadának nyilvánosságra hozásával. Micsoda kép, amikor Németországból dokumentumfilmek sorozata adja hírül, hogyan kutatja katonák széles láncja az erdőt, amelyben egy újabb négyéves kisgyermek meggyilkolt holttestét remélik megtalálni. És a gyermekpornók! Íme a harmadik évezred kezdetének embervoltunkat porig alázó szégyenbélyege.

Mi a megoldás akkor, ha két rossz között kell választanom? S lehet-e megoldás? Van a katolikus erkölcszociológiának egy nagyon masszív elve, amit mindenkinek ajánlom, hogy egy életre megjegyezzen. Jó ezt ismerni szülőnek, pedagógusnak. A döntési elv szerint ugyanis „Lehetetlenre senki sem kötelezhető”. Persze van a fizikai lehetetlen mellett erkölcsi lehetetlen is. Az a szülő, aki lehetetlent vár a gyerektől, tönkreteszi a gyereket. Mert van olyan anya, aki fejébe veszi, hogy operai táncosnő legyen a leánya. Megmondják neki, hogy fizikailag sem alkalmas erre. De az anya ennek ellenére mindent megpróbál. Holott „Lehetetlenre senki sem kötelezhető”. Erich Fromm megírta a maga könyvét arról, hogy sok szülő megálmodja a gyermeke jövőjét, benne pályáját is, a maga ízlése szerint, és akkor is ragaszkodik elképzeléséhez, ha a fia, leánya mást akar vagy másra alkalmas. Van férfi, akinek állást kell foglalnia, amikor anyja és felesége engesztelhetetlen feszült viszonyban van egymással. Ismerős a dilemma: „Melyiket szeressem?” Hiszen mindkettőt szereti. De a két asszony ezt nem érti meg. „Döntsd el, kihez akarsz tartozni!” És a férfi őrlődik a dilemmában. Volt már olyan dilemma is, amibe beleőrültek.

A francia kisváros esetében a megoldást nem a matematika jelenti. Az említett megtorlás esetében száz ugyan valóban kevesebb, mint ezer. Embereket azonban

semmiképpen nem szabad akaratuk ellenére föláldozni, még ilyen esetben sem. „Jobb egy embernek meghalni a népért”. Ez Kaifás főpap kérdőjeles bölcsessége, amikor Jézust elítélik. Kérdőjeles bölcsesség, mert csak akkor érvényes, ha az illető beleegyezik. A legrangosabb és legbiztosabb megoldás ilyen esetekben az önkéntes áldozat. S Jézus Krisztusról azt írja a próféta: *„Föláldoztatott, mert maga akarta”*. A francia kisváros esetében, ha önkénteseket lehetett volna toborozni, és mondjuk tíz még hiányzott volna, a városi tanács tagjainak kellett volna adni a hiányzó tizet, saját soraikból, és a polgármesternek kellett volna példát adni azzal, hogy elsőnek a maga nevét írja a hiányzók listájára. A lehetőségeket mérlegelni kell. A kapitány utoljára hagyja el a süllyedő hajót, tartja az angol mondás. Hozzátehetnénk: és elsőnek írja alá az önként jelentkezők listáját az ilyen dilemma-szituációkban. Ha csak ilyen út járható, ez a vezető erkölcsi kötelessége. Ez volna. A vezető pozíció, a rang sokféle előnyt biztosít. De olykor áldozatokkal is jár, amit szintén vállalni kell. Ez igazi erkölcsi kihívás. Így kellene tenni, de ismerjük korunk széleskörű átlagának meggyöngült erkölcsi ítélőképességét. Van, akinél ez már etikai végelgyengülés. Ezért fontos az etika tanítása. Amikor azonban a jognak ugyanaz az elvárása, mint az erkölcsnek, akkor az utólagos jogi igazságszolgáltatás megadja az erkölcsi választ is. Franciaországban nem kaptak fölmentést azok, akik a matematikai „megoldást” választották, kiadva a megszálló hatalomnak az ártatlan állampolgárokat. Ezek lettek a megtorlás gyanútlan áldozatai, akaratuk ellenére. S ennek megértéséhez már felnőtt, sőt érett ítélőképesség kell.

Hasonló döntési helyzetekben számos esetben a sorshúzást választották. Ezt a halálra ítélt két székely fiú is megtehetette volna. Ennek azonban lényeges feltétele, hogy az adott helyzetben minden illetékes személy belemenjen a közös döntésbe. Vannak, akik úgy hálnak meg, hogy még a hiteles vértanúság glóriája sem jár nekik, hiszen hiányzik hozzá az önkéntes állásfoglalás lehetősége, a kényszerhelyzet miatt, amely kizárja a személyes döntést. Meg sem kérdezik őket.

Elmondtam a diákoknak, hogy nehéz helyzetekben gyakran van szükség önkéntes jelentkezőkre. Nem gondolok halálos dilemmákra, de ha például kiönt az Ipoly, ha tűz üt ki valahol stb., akkor mindenkinek össze kell fogni, önkéntesen, áldozatoktól sem riadva vissza, hogy segítsünk azokon, akik segítségre szorulnak. Emberi és magyar szolidaritás ez. S a Tisza áradásai kapcsán fiataljaink imponáló módon vállalták az önkéntes segítést.

No, de hagyjuk a nyomasztó döntési helyzetek elemzését, amelynek gondolatait jelen beszámolómban – bevallom – tovább vittem, és újabbakkal kiszélesítettem. A gimnazisták figyeltek, hiszen a példák közérthetőek. A nyomasztó esetek említése után azonban hadd fejezzem be „happy end”-del a beszámolómat. A szimpatikus, nagyon kedves igazgató asszony ebédelni vitte a vendégeket. Útközben Kabdebó Lóránt megmutatta nekünk, hol lakott annak idején Szabó Lőrinc, a költő. A remek ebéd és a vörös bor jó ízét növelte a jó társaság. A visszaút sem volt unalmas, hiszen Marianne asszony „vallatásának” nem lehetett ellenállni. Jöjjön hát a magnó! Régebben még azt mondták: „Hatvan felé, haza felé”. Maradjon ez a mondás a Budapestről visszautazó hatvaniaknak. Nyolcvan felé már van miről beszámolni egy magamfajta, sokat tapasztalt világjárónak, aki csaknem fél évszázadon keresztül ült, vagy inkább: állt a katedránál. Köszönöm azoknak, akik erre módot adtak.